

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

DESIDERIUS-ERASMUS VAN
ROTTERDAM,
HUMANIST EN EUROPEEËR

Toneelspel in 4 bedrijven en 4 taferelen

door

Arthur Goemaere

Toneelfonds J. Janssens

Antwerpen - 1991

Nr. 1799

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste 15 tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel.

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aankoopbewijs. Dit bewijs moet samen met een aanvraagkaart waarop plaats en datum(s) van opvoering werden ingevuld, minstens veertien dagen voor de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gecopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A. "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.

Wettelijk Depot D/1990/220/1
ISBN 90-385-0004-1

© 1990 Toneelfonds J. Janssens/Arthur Goemaere

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

PERSONEN

18 mannen en 5 vrouwen
in volgorde van optreden:

Dirk MARTENS	71 j. drukker van de kath. Universiteit Leuven
JOHAN	30 j. dienaar van Dirk Martens
JULIUS	30 j. id.
PALUDANUS	55 j. priester; prof. theologie K.U.Leuven
Jan de NEVE	55 j. id.
Joost VROEYE	50 j. id.
Gibertus COGNATUS	33 j. secretaris van Erasmus
ERASMUS	54 j. priester, theoloog, humanist, schrijver
Nicolaas BAECHEM	60 j. pater Karmeliet, prof. theologie K.U.Leuven
Vincent DIERCKX	55 j. pater Dominicaan id.
Willem van VIANEN	55 j. priester id.
Hieronymus ALEANDER	40 j. pauselijke gezant (nuntius)
Sir Thomas MORE	41 j. Raadsheer van Hendrik VIII - Humanist
Pieter GILIS	35 j. Stadssecretaris van Antwerpen - Humanist
Berthold van WINGENE	40 j. graaf, Escortecommandant van Karel V
ZOTHEID	20 j. hoofdfiguur uit boek van Erasmus
PHILAUTIA	20 j. "eigenliefde" = medewerkster van "Zotheid"
KOLAKIA	20 j. "vleister" = id.
HEDONE	20 j. "genotzucht" = id.
ANOIA	20 j. "onverstand" = id.
Hieronymus FROBEN	40 j. meester-drukker in Bazel
Lambert COOMAN	23 j. secretaris van Erasmus
Bonifacius AMERBACH	40 j. meester-drukker in Bazel, vennoot v. Froben

PLAATS VAN DE ACTIE

1e-2e en 3e bedrijf: anno 1521 ten huize van Dirk Martens in Leuven.

4e bedrijf = 1535-1536 ten huize van Hieronymus Froben, in Bazel.

REKWISIETEN

Meubilair en kledij en andere attributen moeten 16e eeuws zijn: Erasmus draagt bijna altijd zijn "doctorsbaret" op het hoofd; verder een gewone priestertoog zonder knoopjes en, bovenop, een lichte mantel met brede kraag en dito mouwen. De professoren van de universiteit zijn ongeveer op dezelfde manier gekleed, uitgenomen de karmeliet en de dominicaan die hun resp. ordepij dragen.

Schrijfattributen van Erasmus: een hoge lessenaar - bladen papier - een paduaanse inktkoker - een ganzepen.

N.B. Voor een beknopte levensbeschrijving van enkele personen, zie achteraan de brochure, de bladzijden zijn met een * gemerkt.

1e BEDRIJF - 1e TAFEREEL - periode jaren 1518-1521

(In het herenhuis van drukker Dirk Martens wordt een ruime salonkamer in gereedheid gebracht waar de zieke Erasmus tijdelijk zal verblijven. Dirk staat te kijken naar zijn dienaren Johan en Julius die net een groot bed in de hoek van de kamer hebben geplaatst.)

DIRK: Goed zo, jongens... Zo zal Erasmus steeds kunnen rusten als hij daar zin in heeft. Hij kan zonodig hier de nacht doorbrengen indien hij de trap naar de slaapkamers te lastig vindt... *(zodra de dienaren de klus helemaal hebben geklaard)* En hier moet de schrijftafel komen.

JOHAN: *(verbaasd)* Schrijftafel?

DIRK: Jaja, je hebt goed gehoord.

JOHAN: Je zei daarnet dat Erasmus ziek is: een zieke moet toch geen...

DIRK: Waar Erasmus is, wordt geschreven: ziek of niet ziek! Als die man niet kan schrijven, gaat hij zeker dood. *(De dienaren begrijpen zoiets niet. Samen af, komen terug, zeulend met een hoge lessenaar)*

DIRK: *(loopt hen voor)* Zet maar neer... zo dicht mogelijk bij zijn bed... Hij zal meteen opfleuren. *(neemt een plaat waarop geschilderd staat: "Cedo Nulli" + ev. de vertaling: "Ik wijk voor niemand")* En dit kunnen jullie daar hangen.

JULIUS: Wat is dat, baas?

DIRK: *(grinnikt)* Wat zou dat zijn, Julius? Een opschrift. En wat staat daarop te lezen? De lijfspreuk van Erasmus : "Cedo Nulli" : "Ik wijk voor niemand"!

JOHAN: *(aarzelend)* En... wat wil dat zeggen: "ik wijk voor niemand"? Ik heb hem hier nog gezien: hij lijkt me toch niet zo sterk dat hij het tegen iemand kan opnemen... Stel dat een worstelaar...

DIRK: *(wat geprikkeld)* Jullie denken altijd maar aan vechten, worstelen! Erasmus is een geleerde, een vrijgevochten schrijver... Een professor. Hij rijdt met zijn geschriften tegen de kar van heel veel mensen... Ze gaan niet akkoord met hem, proberen hem tot andere inzichten te overhalen, ja, sommigen bedreigen of beschimpen hem. Niemand kan hem echter, op welke wijze dan ook, dingen doen zeggen of schrijven waar hij niet achter staat. Men verwijt hem zijn standvastigheid... Vandaar zijn lijfspreuk: "Ik wijk voor niemand"!

JOHAN: Ah! Dat zit zo... *(ze hangen met z'n twee het bord op de aangewezen plaats aan de wand)*

JULIUS: Wat heeft hij juist, baas? Ik bedoel: als ziekte...

DIRK: Weet ik niet. Wellicht de pest.

JULIUS: *(hevig geschrokken)* De pest???

DIRK: *(glimlachend)* Nee, nee... Hij is nooit sterk geweest, zie je, en dat heen en weer reizen, dat logeren in groezelige afspanningen en zo... Nee... Komt daar de vermoeidheid bij, want niemand, geloof ik, werkt zo hard als Erasmus. Het is een wonder dat hij het uithoudt... *(doorloopt keurend de kamer)* Hij zal het, bij mij, naar zijn zin hebben én spoedig herstellen. Hij moet voortaan in Leuven blijven, in Brabant, kom, in de Nederlanden. Zo door Europa trekken: dat is niet meer voor hem. Hij verliest er bovendien veel tijd mee. *(Op dat ogenblik komen de professoren Paludanus en Joost Vroeye binnen)*

PALUDANUS: Gegroet, meester Martens!

DIRK: O! Hoogerwaarde heren!

PALUDANUS: Uw portier zei ons dat we door konden lopen en je hier zouden aantreffen.

DIRK: Welkom heren. We zijn net klaar zoals u ziet. Onze vriend Erasmus zal zich in zijn sas voelen, denk ik.

JOOST: Ik vind het vreemd dat hij, nu hij ziek is, bij jou wil intrekken.

DIRK: Gilbertus Cognatus, de secretaris van Erasmus dus, heeft me een brief geschreven om tijdelijk onderdak te vragen voor zijn meester.

JOOST: Onze collega zou ook bij ons, in het Leliecollege, goed verzorgd geweest zijn.

DIRK: Daar twijfel ik geen ogenblik aan, heer professor Vroeye, maar een zieke geneest beter en sneller als er goed gestookt wordt en...

PALUDANUS: *(plagend)* Erasmus haat houtkachels...

DIRK: Weet ik, weet ik, heer professor Paludanus *(vriendelijk-insinuerend)*: op mijn huis staat echter een stevige schouw... Hij zal niets ruiken... En dan zijn er nog de attenties, de warme drankjes op tijd en stond, de stilte. U weet dat ik alle respect heb voor uw hoogstaand wetenschappelijk werk waarin u volledig opgaat, maar ik vrees dat u het af en toe eens zou vergeten - onopzettelijk, natuurlijk - dat u een zieke in huis hebt.

PALUDANUS: Toen hij in 1517 in Leuven arriveerde, heb ik hem twee grote kamers aan de zonkant gegeven, precies omdat ik wist dat hij een zwakke gezondheid heeft.

JOOST: Hou je er rekening mee dat hij nog steeds enorme stapels boeken en documenten met zich mee zeult?

PALUDANUS: *(wat superieur)* Hij is tenslotte Magister in de heilige Godegeleerdheid en professor... De beroemde Erasmus van Rotterdam is een van de onzen!

JOOST: Ik hoop toch dat hij spoedig bij ons terugkomt *(tot Paludanus)*... al was het maar om weer tot diep in de nacht te discussiëren. Ik ben er zeker van dat onze president Jan de Neve, en de anderen, Jan Becker en van Dorp, dat ook verlangen. *(Paludanus en Joost Vroeye lopen onderzoekend rond)*

PALUDANUS: *(plagend)* Haha! Bed en schrijftafel! Fijne combinatie, Dirk!

JOOST: *(plagend)* Vooral zakelijk goed gezien van de meester-drukker van onze Leuvense universiteit...

DIRK: *(grinnikend)* Nee, nee, hoogerwaarde heren: daarvoor doe ik het niet, dat weet u wel. Ik ga meer zeggen: nog een geluk dat ik niet alles moet drukken wat Erasmus op papier zet: dat is gewoon niet bij te houden of te volgen: de inkt is nog niet droog en zijn manuscript ligt al op de pers! Collega Froben van Bazel weet daar eveneens van mee te spreken!

PALUDANUS: Maar al wat die wonderlijke man schrijft is waardevol, meester Martens.

DIRK: Ja, natuurlijk! Hij is stellig een van de meest geleerde mannen van onze eeuw...

JOOST: ...en van de wereld, voor altijd!

DIRK: Ik vraag me soms af waar hij het allemaal haalt. Neem nu bv. de "Lof der Zotheid": dat is toch een wereldsucces!

PALUDANUS: ... en zijn "Enchiridion"...

JOOST: ...zijn "Adagia"...

PALUDANUS: ... zijn verhandeling over "Het Briefschrijven"...

DIRK: ...en zijn vertaling van het Nieuw Testament, dan...

PALUDANUS: Tja! Daarmee heeft hij zich een en ander op de hals gehaald!

DIRK: Hij is er speciaal voor naar Bazel gereisd, naar Froben: hij had al zijn manuscripten bij...

JOOST: Goed. Wij moeten gaan, collega. *(tot Dirk)* Geef je ons een teken zodra Erasmus aangekomen is?

DIRK: Zeker, heren professoren. En u mag hem bezoeken zoveel en zolang als u wil: mijn huis staat open voor al de vrienden van Erasmus. Ik kan u bovendien beloven dat ik alles in het werk zal stellen om zijn verblijf zo aangenaam mogelijk te maken. Hij zal spoedig weer de oude zijn, reken maar!

PALUDANUS: Da's flink gesproken, meester Martens. Dank je wel. *(Paludanus en Joost af)*

DIRK: *(tot zijn dienaren die net een kastje plaatsen; wat zenuwachtig wegens het "tijdverlies" met de professoren)* Voortmaken, mannen: Erasmus kan elk ogenblik aankomen... Ik geloof dat we klaar zijn... *(ook de dienaren kijken alles na)* *(tot Johan)* En nu, Johan, haal je nog enkele flessen Bourgogne *(Johan staart hem verbaasd aan)* Jaja, ik heb gezegd: Bourgognewijn... van mijn beste... in mijn kelder... einde van de eerste gang, rechts, boven... enne: voorzichtig, hé... De tere maag van Erasmus verdraagt niets anders dan belegen Bourgognewijn... *(Johan af)*

JULIUS: Volgens mij is alles in orde, baas.

DIRK: *(knikt)* En mochten we iets vergeten zijn, wel, dan kunnen we... *(Gilbertus Cognatus komt strompelend en vermoeid binnen)* Gilbertus! Waar ... is...?

GILBERTUS: Erasmus bedoel je... Hij legt voor een keertje het laatste stukje weg per koets af. Ik ben wat voor gereden. Mijn paard is net zo bek-af als ikzelf. Jouw Johan zal er zich over ontfermen... Ach, ik vergat je te groeten... Dag Dirk... Ik zie dat je mijn brief ontvangen hebt... Dank je wel voor het onderdak.

DIRK: Is hij er erg aan toe?

GILBERTUS: Oververmoeid vrees ik. Hij heeft de hele reis lang slechte paarden gehad: oude knollen, graatmager en afgeleefd. Ik denk dat de gore herbergen het hem hebben gelapt: vuil, vies, smerig; gemene lui vol luizen en ander ongedierte... Eten bereid met ranzig vet. Ook ik ben enkele uren onpasselijk geweest, maar dat is nu over.

DIRK: Denk er niet meer aan, Gilbertus: jij en Erasmus zullen het voortaan goed hebben.

GILBERTUS: *(wijst naar het bed)* Eenmaal binnen, brengen we hem dadelijk naar bed. *(Johan komt binnen met de 3 flessen Bourgognewijn. Dirk ontbiedt Julius)*

DIRK: *(tot beide dienaren)* Dit is Gilbertus Cognatus, secretaris van Erasmus. Hij is wat voorop gereden, maar Erasmus volgt dadelijk. Ga op de uitkijk staan: zodra de koets aangekomen is, moeten jullie hem hierheen begeleiden, begrepen?

JULIUS: Ja, baas. *(beiden af)* *(Gilbertus laat zich op een stoel neervallen, zucht diep, vermoeid)*

DIRK: *(gaat naast hem zitten)* Hoe is de reis verlopen, Gilbertus?

GILBERTUS: Ach, zo en zo. Van Leuven naar Bazel. En terug. Op wiebelende paarden. Je denkt: er komt nooit een eind aan. Ik zei het al: slechte paarden, bedenkelijke afspanningen, varkenseten, en dat allemaal voor zijn "Novum Instrumentum", zijn fameuse vertaling van het Nieuw Testament.

DIRK: *(bezorgd)* In Leuven woelt wat i.v.m. dat "Nieuw Testament" of moet ik "Nieuw Instrument" zeggen? Er komt herrie van, vrees ik. En het zijn eigenaardig genoeg zijn landgenoten, de Hollanders, die het Erasmus lastig maken.

GILBERTUS: Hij weet het en dat doet hem pijn; hij is echter overtuigd van zijn gelijk. Mijn meester, Dirk, is een aardig, vriendelijk en geduldig man maar, ik verzeker je, dat hij fel uit zijn slof kan schieten zodra hij slechte wil onderkent of met ongemanierde, twijfelachtige individuen te maken krijgt. En dan, dan vaart hij uit, ongeacht rang of stand van de "aanvaller". Neem nu bv de kwestie Luther...

DIRK: Praat me dààr niet over, asjeblijf! Heel Europa staat op stelten...

GILBERTUS: Jaja... en Erasmus staat middenin het gewoel. Eenieder, vriend en vijand, gebruiken en misbruiken hem. Keizers, bisschoppen, monniken enz. allen willen hem voor hun wagen spannen. Zo iets maakt hem ziek.

DIRK: *(met overtuiging)* Hij zal wel stand houden...

GILBERTUS: Uiteraard, maar de situatie is alles behalve confortabel. We hebben onderweg veel over die dingen gepraat en... *(plotseling geratel van wielen, stemmen van menner en dienaren. Dirk en Gilbertus veren op)* Daar is hij... *(Erasmus komt langzaam binnen, bij de ellebogen ondersteund door Johan en Julius. Dirk snelt hem tegemoet. Erasmus overschouwt de kamer en glimlacht vermoeid)*

ERASMUS: *(terwijl hij Dirk Martens hartelijk omhelst)* Goede vriend...
Dank je!

DIRK: Welkom, Erasmus! Mijn huis is uw huis. U bent ziek en moet rusten: we zullen daar dadelijk mee beginnen.

ERASMUS: Ik ben vast van plan spoedig te genezen, Dirk. Het leven op aarde is niet enkel geduldig lijden en ondergaan, in afwachting van de beloning in de hemel. Een mens kan er zelf iets aan doen... Dat is natuurlijk humanistenpraat: jij en ik zijn humanisten, niet? *(de dienaren brengen de bagage van Erasmus binnen, o.a. hele stapels dikke boeken)*

DIRK: *(bekijkt die stapels)* Het verbaast me niet dat zelfs het stevigste boerenpaard onderuit gaat wanneer het zo'n vracht boeken op de rug krijgt.

ERASMUS: *(zwakjes)* Ja, meester Martens: het humanisme wordt uit boeken gepuurd. Het komt eruit voort en gaat er ook weer in over. *(met een zucht)* Heel mijn leven is niets dan lezen en schrijven, nietwaar. Waarom zou God me anders op de wereld geplaatst hebben? Lezen en schrijven over het humanisme, me bezinnen over woorden, en dan speciaal over Christus' woorden.

GILBERTUS: Dat zult u toch even moeten laten rusten, Erasmus. "Een gezonde geest in een gezond lichaam" zei Juvenalis al in zijn tijd. Daarom...

ERASMUS: *(tot Dirk, over Gilbertus)* Nog zo jong en al zo wijs! *(tot Gilbertus)* Goed, jongen, je hebt gelijk. Ik moet me "laten" herstellen: ik wil sterk staan en sterk blijven want ik word aan alle kanten belaagd. *(met knipoog)* Ik weet uit ervaring dat de Leuvense lucht goed is. De studiesfeer is er ideaal. *(laat zich door Gilbertus langzaam van zijn bovenkledij ontdoen: zijn "doctorsbaret", zijn toog. Dirk helpt hem naar bed brengen)*

DIRK: Wij zijn reeds de hele dag in de weer om versterkende maaltijden voor u te bereiden, Erasmus, en u weet hoe bedreven wij daarin zijn. Enne... *(met olijk gezicht)* ik heb een grote voorraad wijn ingeslagen. "Bourgogne"... : zegt u dat iets? *(wijst naar de flessen)* Daar staat de "voorbode"...

ERASMUS: *(glimlacht)* En of, beste vriend. Echt fijn dat je ook daaraan hebt gedacht: Bourgognewijn is de enige drank die door mijn zieke maag

wordt geaccepteerd... (*Julius komt binnen met een heel grote hoop brieven*)

JULIUS: (*tot Dirk*) En dat, meester, waar...

DIRK: (*erg verveeld*) Wie heeft je opgedragen daar nu mee voor de dag te komen? (*Erasmus kijkt met lome blik naar de stapel brieven en dan naar de beduusde dienaar*)

ERASMUS: (*met milde glimlach*) Briefwisseling, niet?

DIRK: (*haalt de schouders op*) Uiteraard...

ERASMUS: Hoe hebben die lui geraden dat ik hier ben of zou komen?

DIRK: Ach, Erasmus, u bent de beroemdste man van Europa: dat weet u zelf wel, niet?

ERASMUS: ... en de brieven die ik ontvang zijn reeds door velen gelezen alvorens ze mij bereiken.

DIRK: Dat zit er inderdaad in: het wordt hoog tijd dat zoiets als het briefgeheim wordt uitgevonden!

ERASMUS: We kunnen meteen aan de slag gaan, Gibertus.

GILBERTUS: Nee, meester. U bent ziek en moet eerst genezen: de wereld heeft heel wat meer aan een levende Erasmus dan aan een dode!

ERASMUS: (*na een korte stilte*) Dat weet ik niet zo goed..., maar kom. Ik zal je voor een keertje jouw zin geven... op voorwaarde dat je me nu zegt of er tussen al die dingen (*wijst naar de brieven*) iets van mijn goede vrienden Thomas More of Pieter Gilis zit. (*terwijl Gilbertus snel nakijkt, tot Dirk*) Zonder jou en die twee andere vrienden zou ik niet kunnen leven. Je kent hen, hé, Dirk. En je bent het stellig met me eens dat er, op heel de wereld, geen voortreffelijker man rondloopt dan Thomas. En dan hebben we nog Pieter Gilis...

DIRK: ... mijn uitstekende corrector...

ERASMUS: De christelijke naastenliefde strekt zich tot allen uit; de vertrouwelijke vriendschap moet tot enkelen beperkt blijven.

GILBERTUS: Nee, Erasmus: veel lange brieven van allerlei prominenten maar geen van More of Gilis...

ERASMUS: (*wat ontgoocheld*) Dan zijn hun epistels zeker onderweg...

DIRK: Ik stel voor dat u zich enkele dagen goed laat verzorgen door de beste geneesheren van Leuven, dat u al die tijd rust, misschien even in de tuin gaat wandelen en zo, en pas dan de draad weer opneemt. Wat denkt u?

ERASMUS: Luister, Dirk: hier ben jij de baas. Ik kan niet anders, vrees ik, dan gehoorzamen, niet?

DIRK: Da's gesproken, Erasmus!

ERASMUS: (*sluit de ogen; tot Dirk*) Je ziet het: ik begin al te rusten...
(*plotseling tot Gilbertus*) Waar is het manuscript van mijn Novum Instrumentum, Gibertus?

GILBERTUS: (*onthutst*) Bij Froben, in Bazel, Erasmus.

ERASMUS: (*inslapend*) Jaja, natuurlijk. Je hebt gelijk...

2e TAFEREEL

(Gilbertus worstelt met stapels papieren, hopen boeken enz. Schrijft dan een en ander. Na enige tijd komt Erasmus opgewekt, blijkbaar helemaal genezen, binnen)

ERASMUS: De wandeling in de tuin heeft me goed gedaan, Gilbertus. Die paar dagen slaap en rust, én de uitstekende Bourgognewijn hebben de kwalijke gevolgen van onze reis naar Bazel bezworen. Het wordt nu toch hoog tijd om weer aan het werk te gaan.

GILBERTUS: Nu reeds, meester?

ERASMUS: Ik heb zoveel te doen, Gilbertus. Het heeft me bovenmenselijke beheersing gekost om niet eerder naar de herkomst van al die brieven daar te informeren. Nu wou ik het graag weten.

GILBERTUS: *(kijkt hem aan, glimlacht begrijpend, en deponeert een stapel papieren op een tafeltje)* U bent er, mij dunkt, weer bovenop, Erasmus en u kunt bijgevolg, zonder nadeel voor uw gezondheid, vernemen wie u zoal geschreven heeft... Laat eens zien: de koning van Engeland en kardinaal Wolsey, aartsbisschop van York verwachten u... Hier heb ik een brief van mgr. Albert van Brandenburg, aartsbisschop van Mainz: hij vraagt u als medewerker... ; Mgr. Filips van Bourgondië, bisschop van Utrecht...

ERASMUS: "mijn" bisschop... *(Gilbertus kijkt hem vragend aan)* Welja, sinds ik geen augustijnermonnik meer ben, ben ik priester van zijn diocees. Ga verder, Gilbertus: wat wil hij?

GILBERTUS: Mgr. Filips van Bourgondië, bisschop van Utrecht, zei ik, vraagt u naar Holland terug te keren... Mgr. Christopher von Utenheim, bisschop van Bazel, wil graag dat u zich in zijn stad zou vestigen... Guillaume Budé zou u de leiding van een nieuw humanistisch college in Parijs willen toevertrouwen. Kardinaal Ximenes biedt u een leerstoel aan de universiteit van Alcalà de Henares... Dan hebben we nog... o ja... de hertog van Saxen die u aan de universiteit van Leipzig wil, terwijl Willibald Pirkheimer u naar Neurenberg uitnodigt... *(met een zucht)* Dat zijn zowat de voornaamste...

ERASMUS: *(wandelt wat geveleid op en neer; zegt ondeugend)* En wat zal Erasmus doen, denk je, Gilbertus?

GILBERTUS: Erasmus zal nergens op in gaan, en blijven waar hij is.

ERASMUS: En waarom?

GILBERTUS: Omdat Erasmus voor en boven alles de vrijheid lief heeft! (*ze schateren het allebei uit*)

ERASMUS: De spijker op de kop, Gibertus. Zonder vrijheid is het leven géén leven! (*Dirk komt binnen op het ogenblik dat Erasmus zegt*) Ubi bene, ibi patria! Ik zal in Leuven blijven... voorlopig toch nog een tijdje. Ik wil een burger van heel de wereld zijn, niet van één stad... Een "wereldburger": gelijk voor iedereen. Zoals het een echte humanist past. Dat stoelt vooral op het christelijk geloof, op de universaliteit van Christus' boodschap die geen onderscheid maakt tussen "Grieken en Barbaren, vrijgeborenen en slaven"... Laten we van Paulus het ware christendom leren: hij zegt immers: "gij zijt geroepen tot vrijheid; valt niet terug onder het juk van de slavernij!"

DIRK: Dat hoor ik u graag zeggen, Erasmus. Nergens beter dan hier...

ERASMUS: Ik herhaal: "voorlopig"!, Dirk... Ach, je hebt een prachtige tuin vol goede lucht...

DIRK: Dank u.

ERASMUS: Ik moet me nu vooral met mijn drietalencollege inlaten... mijn geliefd collegium trilingue. Ik doe dat ondermeer om de wens van mijn vriend Hieronymus Busleyden-zaliger in vervulling te doen gaan: hij heeft immers de nodige middelen nagelaten om dat college te stichten... Veel plezier heb ik er tot nog toe niet aan beleefd. Het ergste is dat het professoren van onze universiteit zijn die tegen mijn college stoken. Zij zijn tégen het zg. "klassieke Latijn", de taal dus van de Antieken die ons aller leermeesters zijn! Hoe kunnen zij in Godsnaam behoorlijk de H. Schrift verklaren als zij de drie bijbelse grondtalen: Latijn, Grieks en Hebreeuws niet kennen! Die schaapskoppen willen niets van een vooruitgang weten: "gevaarlijke nieuwlichterij" noemen zij dat!

DIRK: Niet overdrijven, Erasmus: heel wat professoren blijven achter u staan. Kijk, net voor u hier arriveerde, zijn uw collega's Paludanus en Joost Vroeye op bezoek gekomen: ze dachten dat u reeds aangekomen was. U mag ze dezer dagen eens verwachten.

ERASMUS: (*ondeugend*) Ik wou je even vragen, Dirk... Toen ik bij mijn aankomst informeerde of er tussen de binnengekomen briefwisseling soms iets van More of Gilis zat, heb je

"veelbetekenend" naar Gilbertus gekeken. Ik had de indruk dat iets - in verband met beide vrienden - je binnenpretjes bezorgde... Heb ik verkeerd gezien?

DIRK: (*"onschuldig"*) O! Ik zou het niet weten...

ERASMUS: Of was dat een middeltje om een oude man wat te sussen...? Wou je me blij maken met een dode mus?

DIRK: (*diplomatisch*) Nee, nee... Ik weet echt niet wat u bedoelt...

ERASMUS: (*fijntjes*) Ik hoop oprecht dat ik... goed heb gezien. (*zonder overgang tot Gilbertus*) Zijn er nog brieven, Gilbertus?

GILBERTUS: (*aarzelend*) Inderdaad... een nieuwe "dagvaarding", als je wil, van de pauselijke diplomaat, zijne excellentie Hieronymus Aleander...

ERASMUS: (*geprikkelde*) Wat beeldt die snaak zich in?

GILBERTUS: Dit is zijn derde brief, Erasmus.

ERASMUS: (*opgewonden*) Heb ik lak aan! Hij mag er honderd schrijven als hij daar zin in heeft. Eén zaak staat vast: ik ga niet naar hem toe! Diplomaten zijn niet te vertrouwen, die van de paus inbegrepen!

GILBERTUS: (*bemiddelend*) Uw weigering zou wel eens nare gevolgen kunnen hebben, Erasmus.

ERASMUS: We hebben het daarnet over "vrijheid" gehad, niet? Welnu, ik neem de "vrijheid" te zeggen en te schrijven wat ik wil, of liever: wat ik na rijp beraad en grondige studie meen de waarheid te zijn. Het kan best dat die "waarheid" sommigen niet welgevallig in de oren klinkt, maar dat kan me niet schelen. Niemand zal me muilkorven, zeker Aleander niet, zij het dan nog in naam van de paus! Trouwens, ik weet precies wat hij me wil vertellen, en hij weet even precies hoe mijn antwoord zal luiden.

GILBERTUS: (*niet goed begrijpend*) Over wat, denkt u, Erasmus?

ERASMUS: (*grinnikt*) Kun je het echt niet raden, Gilbertus? Over Luther natuurlijk. Aleander is er beslist van op de hoogte dat de wegen van Luther en mij sinds vorig jaar uiteen zijn gegaan, maar toch proberen vriend en vijand steeds weer opnieuw me als een pion te gebruiken in dat dramatisch Europees schaakspel. Ik ben het hartsgrondig beu! Aleander zou beter eens met Luther gaan pràten in plaats van hem zomaar af te schrijven of te veroordelen!

GILBERTUS: (*zucht even*) Hier zijn nog enkele brieven: ze gaan nagenoeg allemaal pro of contra Luther...